

Kaksi kirkonmiestä Turun seudulta

*Linnansaarnaaja Ludovicus ja Kalannin Nicolaus,
joita yhdisti Valborg*

Maija Salo

Kaksi kirkonmiestä Turun seudulta

Maija Salo

Kaksi kirkonmiestä Turun seudulta

Linnansaarnaaja Ludovicus ja Kalannin Nicolaus,
joita yhdisti Valborg

© 2020 Salo, Maija

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 9789528035305

Sisällys

Lukijalle.....	7
Aikaisemmin julkaistua tietoa.....	8
Mitä tämä kirja sisältää.....	9
Henkilöiden ja paikkojen nimistä.....	9
Lähteistä.....	10
Ludovicus Petri.....	13
Turussa 1540-luvulla.....	14
Tukholma.....	18
Turkuun.....	19
Mitä linnassa tapahtui 1500-luvulla?.....	22
Juhana-herttua.....	22
Kuningas Erik XIV.....	23
Mitä tapahtui kahdelle Kaarinalle?.....	24
Kaarina Hannun tytär.....	25
Kaarina Maunun tytär.....	25
Ludovicuksen mukana Turun linnaan.....	26
Linnansaarnaajaksi.....	29
Linnan kirkko.....	31
Saarnaajan palkka.....	32
Kartanoiden väkeä.....	33
Härkä.....	36
Latokartanoita.....	37
Liuksialan rouva Karin.....	39
Linnanpäällikkö vaihtuu.....	40
Jäähyväiset Ludovicukselle.....	43
Linnansaarnaajan perhe.....	44
Viimeiset palkkasaatavat.....	44
Valborg Ludovici.....	47
Nicolaus Erici.....	52
Toimiko Nicolaus tuomiokirkon pappina?.....	53
Linnan tilit peilikuvana.....	53
Kalantiin.....	56
Maatila Männäisissä.....	58
Nicolauksen varallisuus.....	62
Kaupunkia perustamassa.....	63

Rahaa ja tavaraa Mynämäeltä.....	66
Lempiskallio ja Vuoloinen.....	70
Kenen taloista tavaraa tuotiin?.....	71
Maakauppa Sauvon Topjoella.....	73
Lopen kartanon Henrik Classon.....	74
Nicolauksen maakauppa ja veronkierto.....	75
Naapala Halikossa ja Topjoella.....	78
Miksi Nils osti Naapalan maatilan?.....	79
Mitä Topjoen Naapalalle tapahtui?.....	81
Nicolauksen elämänkaari ja perintö.....	82
Nicolauksen talo Turussa.....	84
Mitä Nicolauksen talosta voi saada selville?.....	84
Kuka oli Tönnis Knutsson?.....	85
Missä herra Erikin perimä talo sijaitsi?.....	87
Talo ennen Josef Snickarea.....	88
Wolter Skotte ja Clemet Laiska.....	90
”Olof Eriksson Båtsman i her Nilses gård i Kalas.”	93
Gadolinin kartta.....	93
Jälkeläisiä.....	96
Ericus Nicolai.....	96
Andreas Nicolai Neocleander.....	101
Rauman porvari Axel Andersson.....	104
Uudenkaupungin lukkari Axel.....	106
Anna-rouvan vastoinikäymisiä.....	106
Elias Nicolai.....	108
Johan Nilsson.....	111
Karin Nilsson.....	114
Elisabet Nilsson.....	115
jälkipolvitaulut.....	116
Käsityksiä Nicolaus Ericin suvusta.....	124
Harikkalan Isak Nilsson.....	124
Miten Isakista tuli Nicolauksen poika?.....	125
Cajander ja Uudenkaupungin suvut.....	129
Miksi sukujohto epäilyttää?.....	130
Kirjallisuus.....	133
Henkilöhakemisto.....	135

LUKIJALLE

Vuosia sitten löysin eräästä sukujuurieni kaukaisesta haarasta Turun linnansaarnaaja Ludovicus Petrin, hänen tyttärensä Valborgin ja tämän aviomiehen, Kalannin kirkkoherra Nicolaus Ericin. Kirjoitin heistä lyhyesti vuonna 2011 julkaisemaani sukukirjaan *Mistä olemme kotoisin*, mutta mieleeni jäi ajatus tutkia tarkemmin näiden 1500-luvulla ja 1600-luvun alussa eläneiden esivanhempien elämää. Minua kiinnosti erityisesti se, mitä sukututkijana ja historian harrastajana voisin saada selville aikakaudelta, jolta ei ole sellaisia henkilöhistorian lähteitä kuin kirkonkirjoja tai henkikirjoja, ja käräjä- ja raastuvanoikeuden pöytäkirjojakin on vain satunnaisesti käytettävissä.

Kolmesta edellä mainitsemastani esivanhemmasta minua kiehtoi erityisesti linnansaarnaajan tytär Valborg. Pitkään suunnittelin kirjoittaa kirjan, jossa hän olisi päähenkilönä. Jouduin kuitenkin toteamaan, että tuon aikakauden lähteissä naisia mainitaan hyvin harvoin. Heidän elämänkaarensa on hahmotettava sen mukaan, mitä saadaan selville heidän isistään, aviomiehistään ja lapsistaan. Niinpä Valborgista on tässä kirjassa vain muutaman sivun mittainen kertomus, kun päähenkilöinä ovat hänen isänsä Ludovicus ja aviomiehensä Nicolaus.

Aikaisemmin julkaistua tietoa

Koska tutkittavina ovat kirkonmiehet, perustiedot heistä saa paimenmuistoista eli pappismatrikkeleista, joissa selostetaan heidän virkauransa vaiheet. Linnansaarnaaja Ludovicuksesta nämä olivat ainoat löytämäni lähtötiedot.

Perinteisistä, vanhoja kulttuurisukuja käsittelevistä sukukirjoista löytyvät monien pappissukujen selvitykset. Nicolaus Eriisiin olen löytänyt niistä vain yhden viittauksen. Hänet mainitaan *Uusi sukukirja II:ssa* Lagus-suvun yhteydessä sukuun naidun Katarina-tyttären isänä, ja siinä hänellä on nimi Nicolaus Erici (Orre). Hänen siis oletetaan kuuluneen Laitilassa 1600-luvulla asuneeseen Orre-sukuun. Paikallishistoriat kertovat myös kirkonmiehistä. Uudenkaupungin historiateosten mukaan kirkkoherra Nicolaus oli kaupungin ensimmäisen pormestarin Isak Nilssonin isä. Isak oli ennen kaupungin perustamista Kalannin nimismies ja Harikkalan talon isäntä. Tämän perusteella Kalannin pitäjänhistorian kirjoittaja johdattaa myös kirkkoherran sukujuuret Harikkalan taloon.

Tämän verran olin löytänyt tietoa Nicolauksen sukutaustasta, kun aloin itse tutkia hänen perhettään. Oli siis olemassa kaksi eri käsitystä hänen syntyperästään. *Uuden sukukirjan* mukaan hän oli kotoisin Laitilan Orre-suvusta, paikallishistorioiden mukaan Kalannin Harikkalasta. Kummallekaan näistä käsityksistä en löytänyt viitettä alkuperäisiin lähteisiin. Olin utelias tietämään, mihin nämä tiedot perustuivat, sillä perehdyttyäni tarkemmin Nicolauksen perheeseen ja toisaalta Harikkalan taloon, olin alkanut epäillä Nicolauksen ja Isakin isä-poika-sukulaisuutta. Ryhdyin jäljittämään *Uudessa sukukirjassa* ja paikallishistorioissa esitettyjen käsitysten allupeerää ja löysin mielenkiintoisen lähdeketjun. Selostan sen yksityiskohtaisesti omassa luvussaan kirjan lopussa, sillä se on mielestäni hyödyllinen esimerkki siitä, miten myös luotettavina pidetyissä lähdeoteoksissa voi olla epämääräisesti perustelluja ja alkuperäislähtein todistamattomia sukujohtoja.

Mitä tämä kirja sisältää

Kirjan ensimmäisessä osassa kerron linnansaarnaaja Ludovicuksesta kaiken, mitä sain hänestä selville alkuperäisistä lähteistä. Aivan alussa on hiukan spekulointia hänen taustastaan, mutta lukijalle tehdään selväksi, mikä on olettamusta ja mikä perustuu dokumentteihin. Kerron myös Ludovicuksen ajan tapahtumista ja hänen työympäristöstään Turun linnassa. Ludovicuksen tunnettu toiminta ajoittuu vuosille 1570–1581. Ludovicuksen jälkeen esittelen hänen tyttärensä Valborgin.

Kirjan toinen osa keskittyy Nicolaus Ericiin. Lähdetiedot kertovat hyvin vähän hänen työstään pappina, sen sijaan hänen omaisuudestaan on muutamia mielenkiintoisia dokumentteja, joita selvittelen laajasti tässä kirjan osassa. Nicolauksesta on varmaa tietoa vuosilta 1592–1628.

Kirjan kolmannessa osassa esittelen Nicolauksen ja Valborgin lapset, tämän jälkeen seuraa perinteinen jälkipolvitaulu. Se on hyvin suppea kahdesta syystä: ensinnäkin Nicolauksen poikien jälkeläisiä olen pystynyt jäljittämään hyvin vähän ja toiseksi hänen tyttäriensä jälkeläiset kuuluvat enimmäkseen jo aikaisemmin tutkittuihin sukuihin. Jälkipolvitaulu palvelee ennen kaikkea koosteena, josta voi saada käsityksen siitä, minkä sukujen jälkeläiset voivat johtaa juurensa Nicolaukseen, Valborgiin ja linnansaarnaaja Ludovicukseen.

Näiden kolmen pääluvun jälkeen on omana lukunaan selvitys siitä, miksi kirkkoherra Nicolaus on aikaisemmissa julkaisuissa liitetty Orren tai Harikkalan sukuun.

Henkilöiden ja paikkojen nimistä

Pappien nimet olivat 1500- ja 1600-luvulla usein latinankielisessä muodossa. Tämän kirjan päähenkilöt Ludovicus Petri ja Nicolaus Erici olivat alkuperäisiltä nimiltään Lodwijk Persson tai Pettersson ja Nils Eriksson. Latinalaisen nimen jälkiosana on isännimen eli patronyymin genetiivimuoto, täs-

sä Petrus-Petri ja Ericus-Erici. Latinalaiset nimet olivat virallisia nimiä, joita papit käyttivät muun muassa allekirjoittaessaan asiakirjoja. Muuten heistä käytettiin useimmiten pelkkää etunimeä, jonka edessä oli sana *herra*. Näin tehtiin esimerkiksi oikeuden pöytäkirjoissa, joissa kirkkoherra on *her Nils*. Kaikki asiakirjat olivat ruotsiksi, joten emme tiedä, miten suomenkieliset seurakuntalaiset kutsuivat pappiaan. Asiakirjoissa ovat ruotsiksi sekä säätyläisten että talonpoikien nimet. Pidän ruotsinkielisiä muotoja henkilöiden virallisina niminä ja käytän niitä tässä tutkimuksessa. Kirkkoherran lapsia ovat siis jatkossa esimerkiksi Johan Nilsson ja Karin Nilsdotter, ei Juhana Niilonpoika tai Kaarina Niilontytär.

Paikkakunta, jossa Nicolaus Erici oli kirkkoherrana, on nykyään nimeltään Kalanti. Vuoteen 1936 asti pitäjän nimenä oli Uusikirkko, ruotsiksi Nykyrko. Uusikaupunki perustettiin Uudenkirkon eli Kalannin alueelle vuonna 1617. Vuonna 1993 Kalanti liitettiin Uuteenkaupunkiin.

Lähteistä

Pappeja tutkiessani peruslähteitä ovat olleet ensinnäkin SKS:n Biografiakeskuksen ylläpitämä verkkojulkaisu *Turun hiippakunnan paimenmuisto 1554–1721*. Tähän viitataan tekstissä vain sanalla Paimenmuisto ilman erillisiä lähdeviitteitä. Toinen lähde on K.G.Leinbergin vuonna 1903 julkaistu *Åbo stifts herdaminne 1554–1640*. Sanat *herdaminne* ja *paimenmuisto* tarkoittavat papeista laadittuja matrikkeleita, joissa on joitakin henkilötietoja ja selvitys opinnoista ja virkaurasta. Näistä kahdesta edellä mainitusta Leinbergin *Herdaminnes*sa on viitteet alkuperäisiin lähteisiin, joten sen avulla sukututkija pääsee alkuperäisten asiakirjojen äärelle.

Alkuperäisistä lähteistä tärkeimpiä tässä työssä ovat olleet voudintilit. Ludovicusta tutkittaessa erityisen antoisia ovat olleet Turun linnan tilit. Nicolauksen omaisuutta tutkittaessa paljon tietoa on löytynyt maakirjoista ja muista veroluetteloi-

Mitä voisin saada selville esivanhemmistani, jotka elivät aikana, jolta tavanomaisia sukututkimuksen lähteitä ei ole. Tämän kysymyksen asetin itselleni, kun aloin ottaa selvää 1500- ja 1600-luvun vaihteessa eläneistä esi-isistäni, Turun linnansaarnaaja Ludovicuksesta, hänen tyttärestään Valborgista ja vävystään Nicolauksesta. Seurasi kiehtova matka vanhojen lähteiden maailmaan. Turun linnan elämä avautui eteeni linnan runsaiden tilikirjojen ansiosta, kirkkoherra Nicolaus puolestaan osoittautui bisneshenkiseksi hengenmieheksi. Löytyi monenlaisia näkymiä vuosisatojen takaiseen elämään, mutta paljon jäi myös arvoitukseksi. Tässä kirjassa kerron löydöistäni, niiden herättämistä ajatuksista ja myös vastausta vaille jääneistä kysymyksistä.

9 789528 035305